

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Α' ΤΟΜΟΥ

Ιανουάριος 1963 — Δεκέμβριος 1964

Τεύχη 1 — 10

*Επιστημονικὸν ὄργανον τοῦ Συλλόγου Παιδαγωγῶν - Ψυχολόγων
Πτυχιούχων Πανεπιστημίων Ἐξωτερικοῦ*

ΕΚΔΟΤΗΣ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑΣ ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

ΚΥΡΙΑ ΑΡΘΡΑ

	Σελ.	Τεῦχος
<i>Τῆς Συντάξεως</i> : Ἡ ἔκδοσις	1	1
» » : Προβλήματα σχετιζόμενα μετὰ τὴν σύνταξιν ἀναλυτικοῦ προγράμματος	1	B
» » : Ὑπόμνημα πρὸς ἔξοχ. Ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων	1	4
» » : Πρὸς τὸν δεῦτερον τόμον μας	1	6

Μ Ε Λ Ε Τ Ε Σ

I. ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ - ΚΡΙΤΙΚΗ

<i>Κ. Ἀνανιάδης</i> : Ἡ ἀγροτική ἐκπαίδευσις στὰ πλαίσια τῆς γενικῆς Παιδείας	15	6
<i>Κ. Ἀνανιάδης - Γ. Μαραγκουδάκης</i> : Ἀγροτική καὶ Ἀγροτεχνική ἐκπαίδευσις στὴν Ἑλλάδα	59	7
<i>Φιλίπ Βερνόν</i> : Σύγχρονοι ἀπόψεις περὶ νοημοσύνης καὶ μετρήσεως αὐτῆς (μεταφρ. Τ. Πασσάκου-Κυριαζοπούλου)	19	2
» » : » » »	15	3
<i>Ἄρ. Βουγιούκα</i> : Τὰ φαινόμενα τῆς προσαρμογῆς στὴ λειτουργία τῆς ἀντιλήψεως	3	4
» » : Ἡ διαδικασία τῆς μαθήσεως	51	7
<i>Θεοφράστου Γέρου</i> : «Ἐκπαιδευτικὴ Μεταρρύθμιση» (κριτικὴ)	8	5
<i>Γ. Γεωργιάδης</i> : Τὸ Ἀμερικανικὸν σύστημα ἐκπαιδεύσεως	92	8
<i>Π. Ε. Δέρα</i> : Ὑπαρξισμὸς - Ἀγωγή, Ψυχολογία καὶ Ψυχιατρικὴ	161	9
<i>Ἔρנסτ Κασίρερ</i> : Τί εἶναι ἄνθρωπος. Μετάφ. - Σχόλια Θ. Γέρου	9	1
» » : » » » » »	14	2
» » : » » » » »	13	3
<i>Βασιλ. Α. Κονιδιτσιώτου</i> : Διαλεκτικὴ Ἀγωγή	3	1
» » : » » »	11	2
<i>Βασ. Ι. Δαζανᾶ</i> : Abbé de l' Erpée, ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἀγωγῆς τῶν κωφαλάλων	215	10
<i>Γεωργίου Μαραγκουδάκη</i> : Ψυχολογία Μαθήσεως καὶ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα	140	9
» » : Στοιχεῖα Νευροφυσιολογικῆς Ψυχολογίας	14	1
<i>Ἄντ. Μπενέκου</i> : Εἰσαγωγή στὴν Ψυχολογία τοῦ Bruner	22	2
» » : » » » » »	19	3
» » : Προβλήματα καὶ πειραματισμοὶ γύρω ἀπὸ τὴν διδασκαλία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν	107	8

	Σελ.	Τεύχος
Ι. Σ. Μπρούνερ : «Η έννοια τῆς δομῆς στὴ σύγχρονη Παιδαγωγική» κατὰ μετάφραση Γ. Μαραγκουδάκη καὶ Ἀντωνίου Μπενέκου	11	5
Κ. Πασάκου : Σύγχρονος ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ μέθοδοι εἰς Ψυχολογίαν καὶ Παιδαγωγικήν	21	1
» » : » » »	32	2
Γ. Κ. Παπαγεωργίου : Δυσκολίες στὴν ἀνάγνωση καὶ γραφή .	199	10
Τριαντ. Τριανταφύλλου : Αἱ ἀνθρώπιναι σχέσεις εἰς τὴν Ἀγωγήν	2	6
Κ. Χάρη : Ἡ ἐπιστημονικότης τοῦ διδασκάλου καὶ ἡ στάθμη τῶν σπουδῶν του	78	7
Λ. Χουσιάδα : Παρατηρήσεις γιὰ τὴν ἐπαγωγικὴ καὶ παραγωγικὴ σκέψη	4	2

II. ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ - ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ - ΨΥΧΙΚΗ - ΥΓΙΕΙΝΗ

Διδακτικοὶ πειραματισμοὶ

Α. Βουγιούκα : Ἐνα εὐκαιριακὸ θρησκευτικὸ μάθημα	181	9
» » : Ἡ προσφορὰ τοῦ Ζαχ. Παπαντωνίου στὰ παιδικὰ γράμματα	36	2
Θεοφράστου Γέρον : Ἡ Ὀρθογραφία τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1 διδακτικὸν πρόβλημα τοῦ σχολείου	47	3
» » : » » »	35	4
» » : » » »	32	5
Α. Κακαβούλη : Παιδικὰ ἐλαττώματα καὶ ἡ ἀντιμετώπισίς των εἰς τὸ σχολεῖον	39	4
Εὐθ. Κασιώλα : Πορίσματα τέστ Ἀναγνώσεως	30	1
» » : » » »	44	2
» » : » » »	18	4
» » : » » » καὶ Ἀριθμητικῆς	15	5
» » : Τὸ πρόβλημα τῶν καθυστερημένων μαθητῶν στὸ σχολεῖο	186	9
» » : » » »	230	10
Ἀντ. Κρέτση : Ἡ μαθητοποίηση τοῦ μαθητοῦ	26	1
» » : » »	32	2
Γ. Κυριαζοπούλου : Ἡ Σύνταξις τοῦ συγχρόνου Ἀναλυτικοῦ προγράμματος	34	1
» » : » » »	48	2
Ν. Δυμπέρη : Πρότυπα Δημοτικὰ Σχολεῖα	132	8
Γ. Μαραγκουδάκη : Σχέδιον Ἀναλ. Προγραμ. τῆς Α' τάξεως τοῦ Δημ. Σχολείου	1	3

		Σελ.	Τεύχος
	<i>Αντ. Μπενέκου</i> : Συμβολή εις τὸ πρόγραμμα συγκεντρώσεως τῆς διδακτέας ὕλης	24	4
	» » : » » » »	27	6
<i>Τφ</i>	<i>Γ. Ξεκάλου</i> : Τὸ πρόβλημα τῆς ἀναπτύξεως τῆς κοινωνικότητος εἰς τὸ παιδί	26	2
»	» » : » » » »	26	3
»	» » : » » » »	12	4
	<i>Εὐαγ. Παπαγιαννάκη</i> : Τὰ τρία «Ττ»	21	4
	<i>Δ. Κ. Παλυβοῦ</i> : Ἡ ψυχολογία τῶν πεποικισμένων παιδιῶν	174	9
»	<i>Κ. Πασσάκου</i> : Προσπάθειαι ψυχολογικῆς καὶ Παιδαγωγικῆς παρακολουθήσεως τοῦ μαθητοῦ	195	9
	» » : » » » »	243	10
	<i>Ν. Πετρουλάκη</i> : Πηγαι καὶ μορφῆ μαθήσεως	28	5
	<i>Ἑλπ. Σταματάκη</i> : Ἡ φιλολογία τῶν παιδιῶν	228	10
<i>Ε</i>	<i>Ἰω. Χαραλαμποπούλου</i> : Τὰ προβλήματα τῆς Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς τοῦ λαοῦ μας	38	1

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

	<i>Θ. Γέρον</i> : Educational Strategy for developing Societies τοῦ Adam Curle — Κριτικὴ Ἀνάλυση	90	7
	<i>Τ. Κυριαζοπούλου</i> : Ἡ Ἐπέκτασις τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως	137	8
	<i>Ἰω. Καμπανᾶ</i> : Ἐπιθεώρηση τοῦ βιβλίου Ἰω. Κυριαζικίδου : «Εἰσαγωγή στὸν ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμὸν»	148	10
	<i>Κ. Κίτσου</i> : Ἰδρυσις Ἰνστιτούτου τῶν ἐπιστημῶν τῆς ἀγωγῆς	35	5
	<i>Ν. Μπάρκα</i> : Ἐκθεσις ἀναφερομένη εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ ἐν Ἀθῆναις συγκληθέντος Διεθνoῦς Συνεδρ. Μαθημ)κῶν	40	6
	<i>Αντ. Μπενέκου</i> : Ἐπιθεώρηση βιβλίου : 1) Ἑλπ. Σταματάκη : «Ἡ ἐπιμόρφωσις τῶν ἐνηλίκων» 2) Reiser - Leythman - Frankl - Lefgren : «Μιὰ προσπάθεια συνενώσεως τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως» Μεταφρ. Σχόλια Τρ. Τριανταφύλλου καὶ Γ. Μαραγκουδάκη. 3) Δ. Κ. Βακάλη : «Ἡ Ἐνιαία Συγκεντρωτικὴ Διδασκαλία»	95	7
	» » : Ἡ ἐπιθεώρησις τοῦ βιβλίου Ν. Πετρουλάκη : «Γενικὴ Διδακτικὴ»	147	8
	<i>Γ. Ζύδη</i> : Στατιστικὴ περὶ ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως	52	2
	<i>Γ. Ξεκάλου</i> : Διεθνῆς ἐκπαιδευτικὴ κίνησις	43	1
	<i>Κ. Πασσάκου</i> : Βιβλιοκρισία τοῦ βιβλίου «Ἡ Κρήτη τοπίον, ἀνθρωποι, γεγονότα, θρύλοι» — Λ. Γ. Πετρίδου	48	6
	<i>Τ. Τριανταφύλλου</i> : Ὁργάνωσις Σεμιναρίου	56	2

ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΜΟΡΦΑΙ ΤΗΣ ΜΑΘΗΣΕΩΣ

ΝΙΚ. ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗ Β. Ed. Έδιμβούργου

Τὸ «διδάσκειν» καὶ τὸ «μανθάνειν» εἶναι στενῶς συνδεδεμένα καὶ διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ νοηθῆ ἐπιτυχῆς διδασκαλία ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ μαθητὴς δὲν ἔμαθε τελικῶς οὐδέν. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἡ μάθησις εἶναι τοσοῦτον συνδεδεμένη μετὰ τῆς Διδακτικῆς, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς ὅλης ἐργασίας τοῦ σχολείου, νομίζομεν, ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς μαθήσεως δέον ν' ἀντιμετωπισθῆ καὶ ὑφ' ἡμῶν μετὰ τῆς αὐτῆς σοβαρότητος μετὰ τῆς ὁποίας ἀντιμετωπίζεται τοῦτο ἀλλαχού.

Ἡ λειτουργία τῆς μαθήσεως συνδέεται πρὸς ὠρισμένας «μεταβολὰς», ποσοτικὰς καὶ ποιοτικὰς, αἵτινες σημειοῦνται ἰδιαιτέρως εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ τὸν κινητικὸν τομέα. Οὕτω, εἰς τὸν πνευματικὸν τομέα θὰ ἔχωμεν τὴν μάθησιν ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ πλουτισμοῦ τῶν γνώσεων, τῆς ἐρμηνείας καὶ ἀντιμετώπισεως τῶν γεγονότων, τῆς ἐφαρμογῆς τῶν γνωστῶν εἰς νέας καταστάσεις κλπ., εἰς δὲ τὸν κινητικὸν ὑπὸ τὴν μορφήν ταχύτητος καὶ ἀκρίβειας ἐνὸς ἐκτελουμένου ἔργου. Ἐπὶ πλέον ὁμοίως ἡ μάθησις θὰ παρουσιασθῆ ὑπὸ τὴν μορφήν νέων διαφορόντων, νέων τάσεων ἢ νέου τρόπου ἀντιμετώπισεως καὶ ἐκτιμήσεως τῶν προσώπων, τῶν γεγονότων καὶ τῶν φαινομένων.

Ἡ μάθησις ἐν τῷ σχολείῳ εἶναι διευθυνομένη μάθησις, ἀποτέλεσμα τῆς συνεργασίας διδασκάλου καὶ μαθητῶν, ὡς καὶ τῶν μαθητῶν μεταξὺ των. Ἐπειδὴ ὁμοίως ὁ μαθητὴς δὲν θὰ εἶναι πάντοτε εἰς τὸ σχολεῖον, ἡ πορεία δὲ πρὸς μάθησιν πρέπει νὰ συνεχίζεται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του, εἶναι ἀνάγκη τὰ ἄτομα νὰ καταστοῦν ἱκανά, ὅπως μανθάνουν ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως καὶ βοηθείας τοῦ διδασκάλου. Ὅθεν δυνάμεθα νὰ θέσωμεν, ὡς ἓνα ἐπὶ πλέον σκοπὸν τῆς καλῆς διδασκαλίας τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταστήσῃ τοὺς μαθητὰς ἱκανοὺς νὰ μανθάνουν μ ὁ ν ο ι τ ω ν. Νὰ κινουῦνται δηλαδὴ ἀπὸ τῆς ἔξωθεν διευθυνομένης μαθήσεως εἰς τὴν οἰκοθεν μάθησιν.

Ἐνωρὶς ὁ μαθητὴς δέον ν' ἀξιοποιῆ εἰς τὸ σχολεῖον τὰς πηγὰς καὶ τὰ βοηθήματα διὰ γνώσιν, ὥστε νὰ δύναται ἀργότερον, εὐρισκόμενος ἐκτὸς τοῦ σχολείου, νὰ συνεχίσῃ πράττων τοῦτο εἰς μεγαλυτέραν κλίμακα. Ὁ περιβάλλον τὸν μαθητὴν κόσμος, ὁ κόσμος τῆς χθὲς καὶ ὁ κόσμος τῆς σήμερον, εἶναι ἡ πηγὴ ἐκείνη, ἣτις δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς διδασκαλίας καὶ νὰ πλουτίσῃ τὴν μάθησιν. Ὁ αὐτὸς κόσμος θὰ συνεχίξῃ καὶ αὔριον νὰ μορφώνῃ τὸ ἄτομον, ἀρκεῖ τοῦτο νὰ ἔχῃ τὴν δυνατότητα νὰ γίνεταί κοινωνὸν τοῦ πνευματικοῦ πλοῦτου τοῦ περιβάλλοντός του.

Ὅθεν ἐπιτακτικὴ ὑποχρέωσις τοῦ διδασκάλου εἶναι ν' ἀξιοποιήσῃ καταλλήλως τὰς διαφόρους πηγὰς μαθήσεως πρὸς τὸ συμφέρον τῶν σημερινῶν μαθητῶν του καὶ αὐριανῶν συμπολιτῶν του.

Αἱ πηγαὶ τῆς μαθήσεως εἶναι σήμερον πολυάριθμοι: Τὰ βιβλία, τὰ φυλλάδια, αἱ ἐκδρομαί, αἱ ἄμεσοι ἐμπειρίαι καὶ ἡ ἐξωσχολικὴ ζωὴ, δύνανται, ἕκαστον διὰ τοῦ τρόπου του νὰ ζωογονήσουν τὴν μάθησιν. Ἡ κινηματογραφικὴ ταινία φέρει πλησίον τῶν μαθητῶν ζῶντα τ' ἀξιοσημεῖωτα γεγονότα τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, ὡς καὶ ἀπομεμακρυσμένας τοποθεσίας, ἄγνωστα ζῶα καὶ φυτὰ καὶ ξένους λαούς. Αἱ μαγνητοφωνήσεις, οἱ δίσκοι τοῦ γραμμοφώνου καὶ τὸ ραδιόφωνον φέρουν πλησίον τοῦ μαθητοῦ τοὺς ποιητὰς ἀπαγγέλλοντας τοὺς στίχους των, τοὺς ἡγέτας τοῦ κόσμου νὰ μιλοῦν καὶ τ' ἀξιοσημεῖωτα γεγονότα τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος παρουσιαζόμενα εἰς ὅλην των τὴν ζωηρότητα ἢ τὴν τραγικότητα.

Τὸ πρόβλημα διὰ τὸν διδάσκαλον εἶναι νὰ ἔχη πάντοτε διαθέσιμα τὰ μέσα ταῦτα, ὥστε ἐκάστοτε νὰ λαμβάνῃ, ὅ,τι ἔχει ἀνάγκην. Εἰς τὸ σύγχρονον σχολεῖον δέον νὰ χρησιμοποιῶνται πᾶσαι αἱ πηγαὶ καὶ αἱ μορφαὶ τῆς μαθήσεως. Οὐδεμία θ' ἀποκλείεται. Πιθανὸν ἢ μία νὰ προκαλῆ φυσικῶς τὴν ἑτέραν. Ἡ ἐκδρομὴ θὰ γίνῃ αἰτία προβολῆς κινηματογραφικῆς τινος ταινίας, ἐπὶ παραδείγματι, ἢ λόγῳ τῆς ἐκδρομῆς δέον νὰ γίνῃ προηγουμένως ἢ μελέτη ὠρισμένων βιβλίων, ὡς ἐπίσης, πιθανὸν μετὰ τὴν ἐκδρομὴν ν' ἀπαιτηθῇ ἢ μελέτη καὶ ἄλλων βιβλίων, ἢ ἐπιδείξεις εἰκόνων κλπ. Εἶναι πολὺ δύσκολον ν' ἀπομονωθοῦν καὶ νὰ ἐξετασθοῦν κεχωρισμένως τὰ διάφορα μέσα μαθήσεως. Ἐκαστον ἐκ τούτων, ἀναλόγως τῆς περιστάσεως, συμβάλλει εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς μαθήσεως τῶν μαθητῶν. Ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ εὕρισκῃ ἐκάστοτε ποῖον ἐκ τῶν εἰς τὴν διάθεσίν του μέσων θὰ συμβάλῃ περισσότερον διὰ τὴν ἀποτελεσματικωτέραν μάθησιν.

Ὅπωςδήποτε δέον νὰ μὴ παραγνωρίζεται ποτὲ ἡ μεγάλη ἀξία τῆς ἀμέσου ἐπαφῆς μετὰ τῆς πραγματικότητος, ἣτις παρουσιάζει - διὰ τὸν μαθητὴν τοῦ δημοτικοῦ σχολεῖου - τὴν ζωὴν, ὡς ἀκριβῶς ἔχει. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ ἄμεσον περιβάλλον τοῦ μαθητοῦ εἶναι ἡ κυριώτερα πηγὴ γνώσεων. Σπουδάζοντες δὲ τὰς διαφόρους πηγὰς τῆς μαθήσεως θ' ἀρχίσωμε ἐξ αὐτοῦ.

1. Τὸ ἄμεσον περιβάλλον τῶν μαθητῶν ὡς πηγὴ μαθήσεως

Ἡ περίξ τῶν μικρῶν μαθητῶν κοινωνία παίζει ἕνα ἰδιαίτερον ρόλον εἰς τὴν ζωὴν των. Αἱ ἐπικοινωνίαι των, κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐξωσχολικῆς των δραστηριότητος μετὰ τοῦ παντοπώλου τῆς συνοικίας, τοῦ ἄρτοποιοῦ, τοῦ ἀστυνομικοῦ, τοῦ ταχυδρομικοῦ διανομέως κλπ., δέον ν' ἀξιοποιηθοῦν ἀναλόγως, ὥστε διὰ μέσου τούτων νὰ προαχθῇ ἡ μάθησις καὶ νὰ γίνῃ κατανοητὴ ἡ ἀξία ἐκάστου ἐκ τῶν ἀνωτέρω «κοινωνικῶν ἐργασιῶν». Αἱ ἐπισκέψεις εἰς τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰς τοπικὰς βιομηχανίας, οἱ περίπατοι πρὸς ἐξέτασιν γεωγραφικῶν στοιχείων ἢ ἱστορικῶν μνημείων, εἶναι μεγάλης σημασίας διὰ τοὺς μαθητὰς, τῶν ἀνωτέρων ἰδίως τάξεων, ὥστε νὰ ἐννοήσουν οὗτοι τὴν συμβολὴν τῆς ἰδιαιτέρας των Πατρίδος διὰ τὴν εὐημερίαν τοῦ Ἔθνους ἢ καὶ τῆς Ἀνθρωπότητος.

Αἱ συζητήσεις μετὰ τῶν προσώπων τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος τοῦ μαθητοῦ, ἅτινα, λόγῳ τοῦ ἐπαγγέλματός των, τῶν ἰδιαιτέρων ἱκανότητων των, τῶν ταλέντων των ἔχουν πλεῖσα ὅσα νὰ διδάξουν καὶ νὰ ἐπιδείξουν, δέον νὰ ἐπιζητῶνται καὶ νὰ ἐνθαρρύνωνται. Οὕτω ὁ μαθητὴς θὰ μάθῃ δι' ἀμέσου ἐμπειρίας, ἢ δὲ γνώσις αὕτη θὰ εἶναι πάντοτε ζῶσα καὶ χρησιμοποιήσιμος, θ' ἀποφευχθῇ δὲ οὕτω ἡ συσσώρευσις τῶν νεκρῶν γνώσεων, τῶν ἀδρανῶν καὶ ἀχρήστων, ὡς ἀπεκάλεσε ταύτας ὁ μέγας Φιλόσοφος Α.

Αἱ ἐπισκέψεις καὶ αἱ μορφωτικαὶ ἐκδρομαὶ θὰ ὑποβοηθήσουν πολλαπλῶς τὸν μαθητὴν, ὥστε νὰ ἐξετάσῃ προβλήματα τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος, ἀναφερόμενα εἰς τὴν τοπικὴν ἱστορίαν, τὴν τοπικὴν γεωγραφίαν, τὰς τοπικὰς βιομηχανίας, τὰ τοπικὰ ἰδρύματα, τὴν σπουδὴν τῶν ἀνθρώπων τοῦ περιβάλλοντός του καὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς τοπικῆς διοικήσεως.

Αἱ συζητήσεις καὶ ἡ ἐπικοινωνία μετὰ τῶν ἀτόμων τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντος, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἤδη λόγος, εἶναι ἀνάγκη νὰ προετοιμάζωνται καταλλήλως ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, ὥστε ἡ προσποριζομένη διὰ τοὺς μαθητὰς ὠφέλεια νὰ εἶναι ἢ δυνατὸν μεγαλυτέρα. Εἰς ἐκάστην κοινωνίαν, ἀνεξαρτήτως ἐὰν αὕτη εἶναι κοινωνία πόλεως, κωμοπόλεως ἢ χωρίου, ὑπάρχουν ἄνθρωποι μὲ ἐνδιαφέροντα ἐπαγγέλματα, συνηθείας, δεξιότητας κλπ., οἵτινες δύνανται νὰ συζητήσουν μετὰ τῶν μαθητῶν. Τινὲς ἐκ τούτων πιθανὸν νὰ εἶναι εὐκολον νὰ ἔλθουν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς διδασκαλίας, νὰ ὁμιλήσουν, ν' ἀπαντήσουν εἰς ἐρωτήσεις, νὰ λύσουν ἀπορίας, νὰ ἐπιδείξουν τὰς ἱκανότητας ἢ φάσεις τῆς ἐργασίας των κλπ. Οἱ μαθηταί, ἐπίσης, κατ' ἰδίαν δύ-

νανται να επικοινωνούν μετά προσώπων του ιδιαιτέρου περιβάλλοντός των και να εκθέτουν ακόλουθως εις την τάξιν τὰς εντυπώσεις των. Ὁ διδάσκαλος δέον να ἔχη ἔλθει προηγουμένως εις συνάντησιν μετὸ πρόσωπον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπισκεφθοῦν οἱ μαθηταὶ ἢ θὰ ἐπισκεφθῇ τὴν τάξιν, ὥστε να κατατοπίσῃ τοῦτο περὶ τῶν πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας ἡ τάξις ἐπιθυμεῖ να μάθῃ, ὡς καὶ περὶ τοῦ βαθμοῦ ὠριμότητος τῶν μαθητῶν. Οἱ μαθηταὶ ἐξ ἄλλου, δέον να ἔχουν καταλλήλως προετοιμασθῇ, ὥστε να ἔχουν συντάξει τὰς ὑποβληθησομένας ἐρωτήσεις. Ὁ παράγων χρόνος πρέπει πάντοτε να λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν.

2. Ἡ δημιουργικὴ δραῖσις καὶ αἱ κοινωνικαὶ ἐμπειρίαι ὡς πηγὴ μαθήσεως

Αἱ ποικίλης μορφῆς κοινωνικαὶ ἐμπειρίαι τῶν μαθητῶν, αἱ δημιουργίαι καὶ αἱ ἐμπνεύσεις των, ἀποτελοῦν σπουδαιότατην πηγὴν ἀμέσου μαθήσεως. Καθ' ὃν χρόνον ὁ παῖς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἐργάζεται ἰχνογραφῶν, ζωγραφίζων, κλπ., δύναται ὁ διδάσκαλος να τὸν παρατηρῇ, να σημειώσῃ τὰς θετικὰς ἢ ἀρνητικὰς ἐνεργείας του ἐπὶ συγκεκριμένου τινὸς ἐρεθίσματος καὶ να διαπιστώσῃ ποῖαι μεταβολαὶ συμβαίνουν εις τοῦτον, σχέσιν ἔχουσαι μετὴν μάθησιν.

Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω ἐκδηλώσεις τοῦ παιδὸς καταλλήλως ἀξιοποιούμεναι ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιώδους διδασκάλου, βοηθοῦν εις τὴν διὰ τοῦ πράττειν μάθησιν, ἣτις δέον να χαρακτηρίζῃ τὸ σημερινὸν σχολεῖον.

Α'. Δημιουργικὴ δραῖσις

Ἡ διὰ τοῦ πράττειν μάθησις συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν δημιουργικὴν ἐργασίαν τῶν μαθητῶν συνισταμένην εις τὴν λύσιν προβλήματος τῆς καθημερινῆς ζωῆς ἐν τῷ πλαίσιῳ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν διαφόρων διδακτικῶν ἐνοτήτων. Ἡ δημιουργικὴ αὕτη δραῖσις συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν μάθησιν, ἀλλὰ δὲν συμπίπτει μετ' αὐτῆς. Ἐξ ἄλλου ἡ τοιαύτη δραῖσις εἶναι μὲσον καὶ οὐχὶ σκοπός. Ἐὐτελευταῖον τοῦτο δέον να προσέξῃ ἰδιαιτέρως ὁ διδάσκαλος, ὥστε ν' ἀποφεύγῃ πλείστας ὄσας δυσκολίας, ἐχούσας ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου του.

Οὕτω, ὁ διδάσκαλος εἶναι ἀνάγκη να ἔχη ὑπ' ὄψιν του ὅτι:

α) Ἡ δημιουργικὴ δραῖσις τῶν μαθητῶν πρέπει να εἶναι ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένη, β) ἡ δραῖσις να καταλήγῃ εις ἔρευνάν τινα ἔστω καὶ στοιχειώδη, γ) να μὴ διαρκῇ ἐπὶ πολὺ, καθ' ὅσον ἡ ἐπὶ μακρὸν ἀπασχόλησις, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, οὐδόλως ὑποβοηθεῖ τὴν διατήρησιν ζωηροῦ διαφέροντος, μέχρι τέλους, δ) ἡ δραῖσις δέον να εἶναι τοιαύτης φύσεως, ὥστε να δίδῃ τὴν δυνατότητα εις τοὺς μαθητὰς να παίζουν ἢ να ἐργάζωνται, ἀξιοποιοῦντες τὰς πνευματικὰς των δυνάμεις καὶ τὰς σωματικὰς των δυνατότητας, ε) ὁ διατιθέμενος διὰ τὴν ἐλευθέρην δραῖσιν χρόνος πρέπει να εἶναι ἀρκετός καὶ στ) ἡ δημιουργικὴ ἐργασία τοῦ μαθητοῦ πρέπει ν' ἀποβλέπῃ, οὐχὶ εις τὴν παραγωγὴν ἔργων πρὸς ἐπίδειξιν (ἔκθεσιν χειροτεχνημάτων κλπ.), ἀλλὰ εις τὸ να βοηθήσῃ τὴν μάθησιν τῶν μαθητῶν.

Παρατηροῦντες τοὺς ἐργαζομένους ἐλευθέρως παιδας, δυνάμεθα να περιγράψωμεν πλείστους τρόπους ἀπασχολήσεως τούτων διὰ ποικίλων ὕλικῶν—ἄμμου, πηλοῦ, κύβων, ὕδατος, χρωμάτων κλπ. Ἐὰ κατασκευαζόμενα σχήματα, σχέδια, ἀντικείμενα καὶ τὰ ὅμοια, ἀποδεικνύουν τὰ προϊόντα τῆς μαθήσεως τῶν μαθητῶν, καθ' ὃν χρόνον οὗτοι παίζουν καὶ ἐργάζονται μετὰ τὰς εις τὴν διάθεσίν των ὕλικα.

Β'. Κοινωνικαὶ ἐμπειρίαι

Πᾶσαι αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ συγχρόνου δημοτικοῦ σχολείου ἔχουν κοινωνικὴν τινα μορφήν. Αἱ δραματοποιήσεις παραμυθιῶν, ἱστοριῶν κλπ., αἱ χορωδία καὶ αἱ ὀρχήστραι, οἱ μαθητικοὶ συνεταιρισμοὶ καὶ αἱ μαθητικαὶ κοινότητες, αἱ ἐπισκέψεις εις ἄλλας τάξεις τοῦ σχολείου, εις τὸ γραφεῖον τοῦ Διευθυντοῦ καὶ τῶν διδασκάλων, αἱ

γενικαὶ συγκεντρώσεις τοῦ σχολείου διὰ τὴν πρωϊνὴν προσευχὴν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐθνικῶν ἑορτῶν ἢ τοῦ πανηγυρισμοῦ γεγονότος τινός, αἱ σχολικαὶ ἑορταί, αἱ ἐργασίαι ἐπὶ ἐνοτήτων—κέντρων διαφέροντος—, αἱ ἐκδόσεις παιδικῶν ἑφημερίδων καὶ περιοδικῶν, αἱ ὑποδοχαὶ εἰς τὸ σχολεῖον σημαινόντων προσώπων ἢ καὶ τῶν γονέων τῶν μαθητῶν κλπ. κλπ., παρέχουν πλείστας ὄσας εὐκαιρίας εἰς τοὺς μαθητὰς πρὸς μάθησιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς προπαρασκευὴν διὰ τὴν ζωὴν.

3. Τὰ ὀπτικοακουστικὰ μέσα ὡς πηγὴ μαθήσεως

Ἡ τεχνικὴ σήμερον ἔχει τεθῆ καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως. Διὰ τοῦτο ὁ διδάσκαλος ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του πλῆθος τεχνικῶν μέσων, τῇ βοήθειᾳ τῶν ὁποίων δύναται νὰ διδάξῃ ἐπιφέλεστον. Τὰ μέσα ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὰς δύο κυριωτέρας αἰσθήσεις, τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ἀκοήν, διὰ τοῦτο εἶναι γνωστὰ ὡς ὀπτικοακουστικὰ μέσα. Ὡς δύναται εἰς τὴν ἀντιληφθῆ ταῦτα μέσα ἀποτελοῦν σπουδαιότητα πηγὴν μαθήσεως, ἀλλὰ περὶ τούτων δεόν νὰ γίνῃ λόγος ἐν εἰδικῇ μελέτῃ.

Ὁ ρόλος τοῦ διδασκάλου

Θὰ κλείσωμεν τὴν παρούσαν μελέτην, ἀναφέροντος ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ ρόλου, τὸν ὁποῖον ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ ὁ διδάσκαλος, καθ' ὃν χρόνον οἱ μαθηταὶ του χρησιμοποιοῦν τὰς πηγὰς καὶ εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ποικίλων παραγόντων τῆς μαθήσεως.

Ἡ διδομένη βοήθεια πρὸς μάθησιν εἰς τοὺς μαθητὰς ἐκ μέρους τοῦ διδασκάλου θὰ ὑποβοηθήσῃ ψυχικῶς τούτους, ὥστε νὰ ὑπερβῶν τὰ παντὸς εἶδους ἐμπόδια, ἅτινα παρεμβάλλονται ἐνώπιόν των καὶ νὰ ἐπιτύχουν ὁμαλῶς τὴν προσαρμογὴν των, ἀποφεύγοντες συγκρούσεις λόγῳ ὑπάρξεως δυσμενῶν συνθηκῶν τοῦ περιβάλλοντος. Ὁ διδ)λος ὀφείλει νὰ καθοδηγῇ τοὺς μαθητὰς του εἰς τὴν χρῆσιν τῶν πηγῶν τῆς μαθήσεως καὶ τὴν ἀξιολόγησίν των. Ἡ ἐπίδρασις τῆς καθοδηγήσεως εἰς τὸν τομέα τῆς μαθήσεως ἔχει ἀποδειχθῆ καὶ πειραματικῶς. Ἄτομα, τὰ ὁποῖα ὑφίστανται θετικὴν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ καθοδηγητοῦ, εἶχον ἀποτελέσματα κατὰ 20% ἐπιτυχέστερα ἄλλων ἀτόμων, τὰ ὁποῖα ἀφέθησαν ἄνευ βοηθείας.

Ἡ καθοδήγησις καὶ ὑποβοηθήσις τῶν μαθητῶν δύναται νὰ γίνῃ εἰς πάσας τὰς φάσεις τῆς μαθήσεως, καθίσταται ὅμως περισσότερο ἀποτελεσματικὴ, ἐὰν γίνῃ κατὰ τὰ πρῶτα στάδια. Τότε δὲν θὰ ὑπάρξῃ ὁ κίνδυνος τὰ σφάλματα νὰ γίνωνται περισσότερο συχνά.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὸ ποσὸν τῆς δοθησομένης εἰς τοὺς μαθητὰς βοηθείας, ἐκ μέρους τοῦ διδασκάλου, πιστεύομεν, ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ βοήθεια παρεμποδίζει τὴν μάθησιν. Ὁ ρόλος τοῦ διδασκάλου δὲν εἶναι νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν μαθητὴν νὰ μάθῃ παρὰ τὴν θέλησίν του. Ἡ ἀποστολὴ του εἶναι νὰ ὑποβοηθήσῃ τὸν τρέφειμον ν' ἀνακαλύψῃ καὶ νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὰ μέσα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θὰ τὸν βοηθήσουν πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν του. Ἡ ἀποτυχία εἰς τὸ σχολεῖον ὀφείλεται, ἐν πολλοῖς, εἰς τὴν ἐνεργητικὴν ἀντίστασιν τῶν μαθητῶν, ἐναντι τῆς ὑπὲρ τὸ δεόν βοηθείας καὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ διδασκάλου.

Ὅστε ἡ ὑπερβολικὴ βοήθεια καταλήγει εἰς ἀντίθετα ἀποτελέσματα. Εἰς ἕκαστον πυρῆνα μαθήσεως ὑπάρχει εὐαίσθητόν τι σημεῖον, πέραν τοῦ ὁποῖου ἡ βοήθεια καθίσταται ἐπιζήμιος. Ὁ διδάσκαλος δεόν κατ' ἀρχὰς νὰ βοηθῆ, νὰ σταματᾷ δὲ προσφέρων τὴν βοήθειάν του ταύτην, μόλις ἀντιληφθῆ, ὅτι ὁ μαθητὴς δύναται μόνος του νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον του.

Ἡ λελογισμένη ποσότης βοηθείας ἢ διδομένη εἰς τοὺς μαθητὰς εὐρίσκειται μεταξὺ τῶν δύο ἀκροτήτων, τῆς ὑπὲρ τὸ δεόν βοηθείας καὶ τῆς ἐλαχίστης τῆς αὐτῆς. Ἐὰν ὁ μαθητὴς λαμβάνῃ ὑπὲρ τὸ δεόν βοήθειαν, τότε ἡ μάθησις ματαιοῦται, ἐὰν δὲ

* 'Η ὀρθογραφία τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 διδασκτικὸν πρόβλημα τοῦ Σχολείου

Θ. ΓΕΡΟΥ Β. Ed. · Εδιμβούργου

Στὰ προηγούμενα τεύχη (3ον καὶ 4ον), παρουσιάσαμε τὸ πρόβλημα, ἀναπτύξαμε τὴ θέση ποὺ παίρνουμε γὰρ τὴν ἀντιμετώπιση του καὶ δώσαμε ἕναν πίνακα βασικῶν λέξεων, ποὺ ἀρχίζουσι ἀπὸ τὸ (α), καθὼς καὶ μιὰ σειρά ὀρθογραφικῶν γυμνασμάτων μιᾶς ἐβδομάδας. Στὸ τέλος τῆς ἐβδομάδας, γίνεται ἐπανάληψη τῶν λέξεων σὲ διαφορετικοὺς συνδυασμοὺς. Ἡ ἐργασία τῆς ἐπόμενης ἐβδομάδας θὰ στηριχτῆ πάνω στὴν ἐργασία τῆς προηγούμενης καὶ πάνω σὲ καινούργιο ὑλικό. Τὸ ὀρθογραφικὸ κείμενο ποὺ δίνουμε ἀπὸ ἐβδομάδα σὲ ἐβδομάδα, θὰ ἔχη περισσότερες λέξεις. Στὸ τέλος τοῦ μηνὸς κάνουμε μιὰ γενικὴ ἐπανάληψη τῶν λέξεων ποὺ ἔμαθαν τὰ παιδιά. Καὶ συγκεντρώνουμε τὰ ἀποτελέσματα, π.χ. ὡς ἑξῆς :

Γ' τάξη - παιδιά 40
Δοκίμιο ὀρθογραφικὸ
(Λέξεις 151)

Κείμενο

Τὸ σχολεῖο μας ἀνοῖξε. Οἱ συμμαθητρίες καὶ οἱ συμμαθητὲς μας εἶναι στὴν αὐλὴ τοῦ σχολεῖου. Ὑστερα ἀπὸ τὴν προσευχὴ πῆγαμε στὶς αἴθουσες. Ἡ αὐλὴ τώρα ἄδειασε. Στὸ διάλειμμα, τὰ παράθυρα τῶν τάξεων μένουσι ἀνοιχτά. Ἡ τάξη μας, ἔχει μερικὰ ἄδεια θρανία. Δὲν ἦρθαν ἀκόμα ὅλα τὰ παιδιά. Τὴν πρώτη ὥρα κάναμε ἐπανάληψη τῆς ὀρθογραφίας ποὺ μάθαμε ὅλο τὸν μῆνα, (τὶς τέσσερις ἐβδομάδες τοῦ μηνός).

Βοηθῶ τὴ μητέρα μου στὶς δουλιές τοῦ σπιτιοῦ. Πηγαίνω στὸ παντοπωλεῖο

ἡ βοήθεια εἶναι ἐλαχίστη τότε δὲν ὑπάρχει διαφέρον, οὔτε ἐμπιστοσύνη ἐπὶ τῶν δυνάμεων τοῦ μαθητῆ. Ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς βοήθειας εἶναι νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν ἀτομικὴν πρωτοβουλίαν πρὸς μάθησιν.

Καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν ὁ διδάσκαλος δεῖ ν' ἀκολουθήσῃ ὀρθὴν τακτικὴν, ὥστε οἱ μαθηταὶ του νὰ ἐπιτυχάνουσι καὶ εἰς τὸν τομέα τῆς μαθήσεως τὸ μέγιστον δυνατόν, ἀξιοποιοῦντες κατὰ τὸν καλύτερον δυνατόν τρόπον τὰς ἰδίας των δυνάμεις, τοὺς θησαυροὺς τῆς φύσεως, τὴν ἐμπειρίαν τῶν συναθρώπων των καὶ τὰς ἐπιτεύξεις τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ

* Στὸ προηγούμενο τεύχος, σελ. 35, σειρά προτελευταία, νὰ διαβαστῆ: μεταχειρίζονται πολὺ πιὸ συχνὰ τὴ λέξη ἀγαπῶ, κλπ.

